

DÜNYA KURUTMALIK ÜZÜM ÜRETİMİ VE TİCARETİ

Akay ÜNAL¹, Oğuzhan SOLTEKİN¹

¹Zir. Yük. Müh., Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yunusre/MANİSA
Geliş tarihi / Received: 11.09.2017, Kabul tarihi / Accepted: 20.06.2018

ÖZET

Dünya kuru üzüm üretiminin 2017–2018 sezonunda 1.2 milyon ton civarında olduğu gözlenmiştir. Son 5 yıl incelendiğinde 2012–2017 yılları arasında dünya üzüm üretimi %6.4 artarken, kuru üzüm üretimi %3.4, tüketimi %6.9 ve ihracatı %6.1 artmıştır. Ayrıca bu döneme ait dünyadaki ortalama kuru üzüm üretiminin %24'ünü Türkiye, %27'sini ABD, %15'ini Çin, %13'ünü İran ve kalan %21'lik kısmını ise diğer ülkeler karşılamaktadır. Dolayısıyla dünyadaki toplam kuru üzüm üretiminin yarısını uzun yıllardır Türkiye ve ABD gerçekleştirmektedir. Son 5 yıla ait ortalama kuru üzüm ihracat değerleri incelendiğinde ilk sırayı açık ara Türkiye (%31.5) alırken ikinci sırada ABD ve İran (%17.3) bulunmaktadır. Ancak son iki yıldır İran'ın ihracatta ikinci sıraya yükseldiği gözlenmiştir. Dünya kuru üzüm ihracatında ilk sırada yer alan Türkiye 2017 yılında 268.977 ton ihracat karşılığında 408.3 milyon \$ gelir elde etmiştir. İhracat açısından en büyük öneme sahip üzüm çeşidi ise Sultani Çekirdeksizdir. Dünyada Sultani, Sultanina, Sultana olarak da tanınan bu üzüm çeşidi kuru üzüm ihracatında ilk sıradadır. Dünya kuru üzüm ithalatının %50'sini AB ülkeleri gerçekleştirmekte olup özellikle İngiltere, Almanya, Hollanda en büyük alıcılardır. Ancak Hollanda ve Almanya'nın ithalatını yaptıkları üzümlerin önemli bir bölümünü AB ülkelerine re-export yaptıkları bilinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuru üzüm, üretim, tüketim, ihracat, ithalat

RAISINS: WORLD'S PRODUCTION AND TRADE

ABSTRACT

Raisin production of the world has observed to be around 1.2 million tons in recent years. During the last five years (2012–2017) world's raisin production, consumption and export values have increased 3.4%, 6.9% and 6.1%, respectively. Furthermore Turkey, US, China, Iran and other countries has supplied 24%, 27%, 15%, 13% and 21% of the world's average raisin production in this period, respectively. Therefore half of the world's total raisin production have supplied by Turkey and US for long years. According to the average raisin export values of last five years; Turkey is the leader (31.5%) by far, followed by US and Iran (17.3%). However it has been observed that Iran has risen to the second place with regards to raisin export for the last two years. On the other hand Turkey ranks first in the world's raisin export with the 268.977 tones and gets 408.3 million \$ revenue. Sultani Çekirdeksiz is the most important grape variety in terms of export. This variety, also known as Sultani, Sultanina, Sultana in the world, is the first rank in raisin export. 50% of the world's raisin imports are carried out by EU countries. Especially UK, Germany and Netherlands are the biggest buyers. However it is known that most of the raisins important by the Germany and Netherlands are re-exported to EU countries.

Keywords: Raisin, production, consumption, export, import

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DÜNYA BAĞCILIĞI VE SON DURUMU

Asma, tarih öncesi çağlarda kültüre alınan ve dünya üzerinde çok geniş alana yayılmış meyve türlerinden biridir. Asmanın coğrafi yayılış alanları incelendiğinde büyük bir tür zenginliği oluşturduğu tespit edilirken, asmanın gen merkezi olarak Batı Kafkasya ile

Hazar Denizi'nin güneyi ve Anadolu gösterilmektedir. Fakat bağcılığın tarihçesi günümüzden yaklaşık 60 milyon yıl öncesine (Tersiyer devrine) kadar uzanmaktadır. Bu döneme ait bulunan çekirdek ve yaprak parçalarına ait fosiller, asmanın o devirde varlığını kanıtlamaktadır [8, 7].

Tersiyer devrinden sonra meydana gelen buzul devrinin etkisiyle asma Orta Avrupa'dan

Akdeniz'e doğru çekilirken, buzul dönemin bitmesi sonucunda oluşan sıcak dönemde ise asma tekrar kuzeye doğru dağılım göstererek günümüzdeki yayılım alanlarının geçmişi bu dönemde gerçekleşmiştir. Söz konusu tabiat olayları ve diğer faktörler, asma türlerinin farklı kıtalarda niçin eşit şekilde dağılmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır [7, 1].

İlk insan yaşamının başladığı kabul edilen 10.000 yıl önceki dönemden kalma pres artıkları ve üzüm çekirdekleri bize üzümün şarap yapılmasının insanlık tarihi kadar eski olduğunu göstermektedir [5, 9]. Alacahöyük'te 1935–1948 yıllarında yapılan kazılarda bulunan altın şarap bardağının ve altın şarap testisinin M.Ö. 2000'li yıllara ait olduğu tespit edilirken, bağcılık ve şarapçılık kültürünün Anadolu'da başladığı kanıtlanmaktadır [8]. M.S. 200–300 yıllarında ise Romalılar bağcılığı ve şarapçılığı Almanya, Avusturya ve Macaristan'a götürmüşlerdir. Daha sonra Portekiz, İspanya ve Fransa'ya kadar uzanan bağcılık kültürü zamanla Amerika ve Avustralya kıtalarının keşfi ile bu bölgelerde de hızla yaygınlaşmaya başlamıştır [7].

Günümüzde geniş alanlarda yetiştiriciliği yapılan kültür asmasının (*Vitis vinifera* L.), yüzlerce yıl süren doğal ve planlı bir seleksiyonla yabani asmadan (*Vitis silvestris* Gmel.) oluştuğu ifade edilmektedir [8, 1]. Asmalar ticari olarak meyve üretiminde kullanılan türler, anaç olarak kullanılan türler olmak üzere 3 ana gruba ayrılmaktadır. Meyve üretimi amacıyla kullanılan türler içerisinde dünyada en çok üzüm çeşidi içeren tür *Vitis*

vinifera L. ssp. *sativa* D.C.'dir. Bu tür içerisinde 10.000'den fazla çeşit olup dünyadaki üretimin %90'ından fazlasını oluşturmaktadır [1].

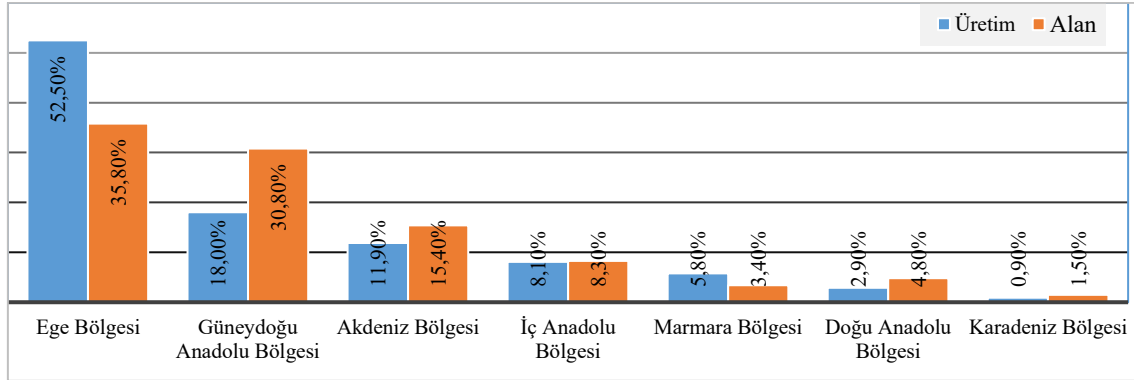
Bağcılık günümüzde dünyanın kuzey yarım küresinde 20°–52° güney yarım küresinde ise 20°–40° enlem dereceleri arasında yer alan yaklaşık 93 ülkede ve 7.12 milyon ha alanda başarılı olarak yapılmaktadır [10]. Dünyada bağcılık yapan ülkeler arasında yıllık üzüm üretimi 4 milyon ton ve üzeri olan 6 ülke bulunmaktadır. Son istatistiklere göre yaklaşık 74.5 milyon ton olan dünya üzüm üretiminin %16'sını Çin karşılarken bunu ABD, İtalya, İspanya, Fransa ve Türkiye izlemektedir. Dünya bağ alanları bakımından bir değerlendirme yapıldığında ise 7.12 milyon hektarlık bağ alanlarının %13.1'ini İspanya oluştururken bunu Çin, Fransa, İtalya, Türkiye ve ABD izlemektedir [4]. Türkiye dünya ülkeleri içerisinde bağ alanları bakımından 467.093 ha ile 5. sırada, yaş üzüm üretimi bakımından ise 4.175.356 ton ile 6. sırada yer almaktadır (Çizelge 1).

Bağcılık tarımı, Türkiye'nin bitkisel üretimi içerisinde önemli bir yere sahip olup toplam tarım alanlarının %1.83'ünü oluşturmaktadır. 2016 yılı istatistiklerine göre Türkiye'nin 7 coğrafik bölgesinde bulunan bağ alanlarının ve üzüm üretim miktarlarının dağılımı Şekil 1'de verilmiştir. Buna göre ülkemizde gerçekleştirilen toplam üzüm üretiminin yaklaşık %52'si Ege, %18'i Güneydoğu Anadolu, %12'si Akdeniz, %8'i İç Anadolu, %6'sı Marmara, %3'ü Doğu Anadolu ve %1'i Karadeniz Bölgesi'nden sağlanmaktadır [11].

Çizelge 1. Dünya üzüm üretimi ile bağ alanlarının ülkeler bazında sıralaması [4]

Table 1. World's grape production and vineyard surface area [4]

Ülkeler Country	Üzüm üretimi Production (ton)	Üretimdeki payı Share of prod.	Ülkeler Country	Bağ alanı Vineyards (ha)	Üretim alanındaki payı Share of prod.
Çin / China	12.545.800	16.8	İspanya / Spain	931.065	13.07
Amerika / USA	7.152.063	9.6	Çin / China	767.200	10.77
İtalya / Italy	6.930.794	9.3	Fransa / France	757.948	10.64
İspanya / Spain	6.222.584	8.4	İtalya / Italy	702.904	9.87
Fransa / France	6.172.557	8.3	Türkiye / Turkey	467.093	6.56
Türkiye / Turkey	4.175.356	5.6	Amerika / USA	418.607	5.88
Arjantin / Argentina	2.635.109	3.5	Arjantin / Argentina	226.388	3.18
Hindistan / India	2.585.340	3.5	İran / Iran	213.111	2.99
Şili / Chile	2.456.629	3.3	Şili / Chile	198.028	2.78
İran / Iran	2.056.689	2.8	Portekiz / Portugal	178.986	2.51
Diğer Ülkeler / Other	21.566.937	28.9	Diğer Ülkeler / Other	2.263.180	31.77
Toplam / Total	74.499.858	100.0	Toplam / Total	7.124.510	100.00

Şekil 1. Türkiye’deki üzüm üretim miktarlarının ve bağ alanlarının bölgelere göre dağılımı [12]
Figure 1. Grape production and vineyard surface area in Turkish Regions [12]

DÜNYA KURU ÜZÜM ÜRETİMİ, TÜKETİMİ VE TİCARETİ

Dünya’da Belli Başlı Ülkelerde Kuru Üzüm Üretimi

Üzüm, dünyada oldukça geniş alana yayılan meyve türlerinden biridir. Türkiye, ABD, Çin, İran, dünyanın önemli çekirdeksiz kuru üzüm üreticilerindendir. Çekirdeksiz kuru üzüm üretimi amacıyla hasat işlemleri, kuzey yarım küre ülkelerinde Ağustos–Eylül, güney yarım küre ülkelerinde ise Mart–Nisan dönemlerinde yapılmaktadır.

Türkiye ve ABD, dünya kuru üzüm üretiminin yarısından fazlasını karşılayan iki ülke iken Türkiye’de yaşanan iklimsel olumsuzluklar dünya kuru üzüm üretiminin de azalmasına neden olmuştur. 2017–2018 yılı dünya kuru üzüm üretimi bir önceki yıla göre yaklaşık %2 azalarak 1.22 milyon ton civarında olduğu belirtilmiştir (Çizelge 2).

ABD’nin üretimi son 11 yılın en düşük seviyesinde 275.000 ton olarak gerçekleşmiştir. ABD’de California’daki üreticilerinde üretimlerindeki kuraklık ve sulamayla ilgili sorunları devam etmektedir.

Çin’deki kuru üzüm üretiminin ise %3 oranında artarak 190.000 tona ulaşması beklenmektedir. Bu artışın nedeni Çin’in en büyük üretim bölgesi olan Xingjiang (Sincan) eyaletinin Turpan şehrindeki uygun hava koşullarıdır. Çin’deki kuru üzüm üretiminin %80’den fazlası bu bölgede gerçekleşmektedir.

Şili’deki üretimin ise değişmemesi beklenirken bu ülkedeki kuru üzümün büyük

çoğunluğu sofralık olarak tüketilmeyen üzümlerin kurutulmasıyla elde edilmektedir.

Güney Afrika’daki şaraplık üzüm bağlarının büyük çoğunluğu kurutmalık üzüm bağlarına çevrilmekte olduğundan buradaki üretimin değişim göstereceği düşünülmektedir. Üretimin yaklaşık %90’ı, Kuzey Burnu’ndaki Orange Nehri havzasında, geriye kalan %10’luk kısmı ise Namaqualand bölgesindedir.

Arjantin’deki üretimin ise uygun giden iklim koşulları ile 30.000 ton civarında olması beklenmektedir. Neredeyse tüm kuru üzüm üretimi San Juan eyaletinde gerçekleşirken, Arjantin’de yaşanan yüksek enflasyonun etkisiyle üretim maliyetlerindeki artış, ihracatın ve rekabet durumunun yok olmasına neden olmuştur [12].

Dünya’da Belli Başlı Ülkelerde Kuru Üzüm Tüketimi

Üzüm yüksek şeker içeriğinden dolayı kalori değeri yüksek bir besin maddesidir. Mineral maddelerden kalsiyum, potasyum, sodyum ve demir yönünden zengin olduğu gibi, bazı vitaminler (A, B₁, B₂, Niacin ve C vitaminleri) yönünden de önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Doğal beslenmeye olan ilginin artması nedeniyle günümüzde kuru meyvelere olan talep artmıştır. Dünya kuru üzüm tüketiminin 2017/2018 sezonunda 1.2 milyon ton olacağı beklenilmektedir [12]. Kuru üzüm tüketiminde en büyük payı AB ülkeleri, ABD ve Çin almaktadır (Çizelge 3). Genelde kuru üzümler gıda sanayinde hammadde olarak tüketilmektedir. Çin’de ise üretilen üzümün büyük çoğunluğu iç tüketime

gitmektedir. İç tüketimde üzümlerin %60'ı yeşil renkte kurutulmakta ve kuruyemiş olarak tüketilmekteyken %40'ı kahve renkli olarak gıda sanayinde (ekmek sanayi vb.) hammadde olarak tercih edilmektedir.

Dünya Belli Başlı Ülkelerde Kuru Üzüm Ticareti (İhracat, İthalat, Stoklar)

Dünya çekirdeksiz kuru üzüm ticaretinde üretici ülkelerin aynı zamanda ihracatçı ülkeler de olduğu gözlenmiştir (Çizelge 4). 2016/2017 sezonunda dünya ihracatında %34 ile son yılların en yüksek ihracat miktarını gerçekleştiren Türkiye'nin, bu yılki ihracatının %10 civarında azalarak 240.000 tona düşmesi beklenmektedir. ABD'nin ihracat rakamının ise son iki yıldır İran'ın altında kaldığı, dolayısıyla İran'ın ihracatta 2. sıraya yükseldiği görülmektedir.

Şili'deki ihracat miktarının ise çok fazla değişmeyeceği beklenirken, ihracatın genellikle AB ülkeleri, ABD ve Meksika'ya gerçekleştiği bilinmektedir. Güney Afrika'da ise ihracatın 47.000 ton civarında olduğu ve genellikle AB ülkelerine gerçekleştiği görülmektedir.

Çizelge 2. Dünya kuru üzüm üretimi (1000 ton) [13]

Table 2. World's raisin production (1000 tons) [13]

Ülkeler Country	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018
Türkiye Turkey	310	243	320	220	310	295
ABD USA	314	368	332	352	297	275
Çin China	150	165	180	190	185	190
İran Iran	180	160	130	139	170	160
Özbekistan Uzbekistan	22	18	52	70	73	75
Şili Chile	69	69	65	57	59	60
G. Afrika S. Africa	46	46	66	55	55	55
Arjantin Argentina	32	21	37	40	31	40
Afganistan Afghanistan	24	31	37	35	26	30
Avustralya Australia	12	10	12	15	18	20
Diğer Others	21	20	21	20	19	20
Toplam Total	1180	1151	1252	1193	1243	1220

Çizelge 3. Dünya kuru üzüm tüketimi (1000 ton) [13]

Table 3. World's raisin consumption (million tons) [13]

Ülkeler Countries	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018
Avrupa Birliği EU	344	331	335	321	340	337
ABD USA	205	216	238	235	214	205
Çin China	138	144	187	192	203	200
Kazakistan Kazakhstan	6	13	36	43	55	50
Türkiye Turkey	47	58	55	43	50	50
Japonya Japan	30	30	31	32	35	37
Avustralya Australia	34	32	27	30	36	36
Rusya Russia	48	34	27	27	30	30
Brezilya Brazil	26	25	23	26	28	28
Kanada Canada	27	29	26	25	27	26
Diğer Others	221	216	214	197	219	204
Toplam Total	1126	1128	1199	1171	1237	1204

Çizelge 4. Dünya kuru üzüm ihracat miktarı (1000 ton) [13]

Table 4. World's raisin export values (1000 tons) [13]

Ülkeler Countries	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018
Türkiye Turkey	247	187	260	202	265	240
İran Iran	150	131	102	113	134	140
ABD USA	124	159	127	114	127	120
Özbekistan Uzbekistan	20	16	49	67	70	72
Şili Chile	67	66	62	56	57	59
Güney Afrika S. Africa	32	35	53	47	47	47
Arjantin Argentina	29	16	30	34	28	35
Diğer Others	65	79	70	79	51	66
Toplam Total	734	689	753	712	779	779

Kuru üzüm ithalatında AB ülkeleri ilk sırada yer almaktadır (Çizelge 5). Dünya kuru üzüm ithalatının %50'sini AB ülkeleri gerçekleştirmekte olup bu ülkeler içerisinde ise İngiltere, Almanya ve Hollanda en büyük alıcılardır. Ancak Hollanda ve Almanya

ithalatını gerçekleştirdikleri üzümlerin önemli bir bölümünü AB ülkelerine re-export yapmaktadırlar.

2017/2018 sezonunda dünya kuru üzüm kapanış stokunun azalarak 84 bin ton olması beklenmektedir (Çizelge 6). Bu duruma ABD'deki üretimin azalmasının büyük etkisi olmuştur.

Çizelge 5. Dünya kuru üzüm ithalat miktarı (1000 ton) [13]

Table 5. World's raisin import values (1000 tons) [13]

Ülkeler Countries	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018
AB EU	340	329	333	322	337	335
Kazakistan Kazakhstan	6	13	36	43	54	52
Japonya Japan	30	30	31	32	35	37
Çin China	21	19	30	34	36	35
Rusya Russia	48	34	27	27	30	30
Brezilya Brazil	26	25	23	26	28	28
Kanada Canada	28	29	26	25	27	26
Irak Iraq	21	18	14	16	24	22
Avustralya Australia	24	24	19	20	22	21
Birleşik Arap Em. Un. Arab E.	22	23	20	18	22	21
Diğer Others	134	129	136	135	123	132
Toplam Total	700	673	695	698	738	739

Çizelge 6. Dünya kuru üzüm kapanış stok miktarı (1000 ton) [13]

Table 6. World's raisin ending stocks (1000 tons) [13]

Ülkeler Countries	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018
ABD USA	113	121	105	132	103	72
Türkiye Turkey	21	21	28	6	2	10
Arjantin Argentina	0	0	2	3	1	1
Şili Chile	0.4	0.3	0.5	0.5	0.5	0.5
Afganistan Afghanistan	0	0	0	0	0	0
Diğer Others	0	0	0	0	0	0
Toplam Total	134.4	142.3	135.5	141.5	106.5	83.5

TÜRKİYE'DE SON DURUM

Türkiye'de bağ alanı ve üzüm üretim miktarı açısından ilk sırayı Ege Bölgesi almaktadır. Ege Bölgesi'nde 141.244 hektar alanda 2.049.324 ton yaş üzüm üretilmiştir. Ege Bölgesi illeri içerisinde Manisa, Denizli ve İzmir bağcılığın en yoğun olduğu iller olup özellikle Manisa ilinde 79.305 ha alanda 1.366.904 ton üzüm üretimi gerçekleştirilmektedir [11]. Bölgede yetiştirilme alanı, üretimi ve ihracatı açısından en büyük öneme sahip üzüm çeşidi ise Sultani Çekirdeksiz'dir. Dünyada Sultani, Sultanina, Sultana olarak da tanınan bu üzüm çeşidi kuru üzüm ihracatında ilk sıradadır. Bununla birlikte üretilen kuru üzümün yaklaşık olarak %25'ini de çekirdekli kuru üzüm oluşturmaktadır. Çekirdekli kuru üzüm üretimi yapılan tarım bölgeleri arasında ilk iki sırayı Doğu Akdeniz (Gaziantep, Kilis) ve Güneydoğu (Adıyaman, Mardin, Diyarbakır) bölgeleri almakta olup buralarda yetiştirilen önemli çekirdekli kurutmalık çeşitler ise Besni, Rumi, Dımışkı, Kerküş, Sergi Karası ve Horoz Karası olarak öne çıkmaktadır. Çekirdekli kuru üzüm üretiminde ikinci önemli bölge Orta güney tarım bölgesi ve bölgenin Nevşehir ve Konya illeridir. Nevşehir ilinin önemli çekirdekli kurutmalık çeşidi Karadimrit, Konya ilinin ise Ekşi Kara ve Göğ Üzümleri'dir. Ülkemizde çekirdekli kurutmalık olarak değerlendirilen diğer bir önemli üzüm çeşidi ise Çal Karası'dır. Bu çeşit, şaraplık değerlendirme yanında, natürel kuru üzüm olarak da tercih edilmektedir. Yine Malatya iline özgü ve salkımı ile kurutulan Banazı Siyahı da yörede önem kazanmaya devam etmektedir [2, 10].

Türkiye Çekirdeksiz Kuru Üzüm Alanı, Üretim ve Verim Miktarı

Ege Bölgesinde yoğun olarak Sultani Çekirdeksiz üzüm çeşidi üretilmektedir. Bölgede her yıl bu çeşide yönelik rekolte çalışmaları yapılmaktadır. 2016–2017 üretim sezonunda yaklaşık 1 milyon dekar alanda; 310.000 ton rekolte tahmin edilmiştir [3] (Çizelge 7).

2010–2016 yıllarına ait Türkiye'nin çekirdeksiz kuru üzüm; alan, üretim ve verim miktarları Çizelge 8'de verilmiştir. Buna göre incelenen dönem içerisinde çekirdeksiz kuru

üzüm alanında artış meydana gelmiştir. Alan artışıyla birlikte üretim miktarında da artma söz konusudur. Ancak iklimden kaynaklanan nedenlerden dolayı verim miktarı yıllar içerisinde dalgalanma göstermektedir [6].

Türkiye Çekirdeksiz Kuru Üzüm Tüketim Miktarı

Türkiye’de üretilen çekirdeksiz kuru üzümün büyük bir bölümü ihracata giderken iç piyasada tüketilen üzüm miktarı oldukça azdır (Çizelge 9). Yıllar içerisinde iç piyasada tüketilen miktarda artış olmakla birlikte nüfus artışına paralel kişi başına tüketimde fazla bir değişim olmadığı söylenebilir. Türkiye’de kişi başı kuru üzüm tüketimi 0.6–0.7 kg arasındadır.

Çekirdeksiz kuru üzüm iç tüketiminin artış göstermemesi nedeniyle özellikle rekoltenin yüksek gerçekleştiği yıllarda çekirdeksiz kuru üzüm piyasasında arz fazlası olabilmektedir. Bu da ürünün ihraç fiyatlarını düşürerek üreticiyi ve sektörün diğer paydaşlarını olumsuz etkilemektedir.

Çizelge 8. Türkiye çekirdeksiz kuru üzüm alan, üretim ve verim miktarı [6]

Table 8. Raisin production area, quantity and yield values of Turkey [6]

Yıl Year	Alan Area (ha)	Üretim (ton) Production	Verim Yield (kg/da)
2010	84.970	250.000	294
2011	84.970	250.000	294
2012	85.260	310.000	364
2013	96.760	242.635	251
2014	98.350	328.000	334
2015	100.040	209.000	209
2016	100.440	313.000	312

Çizelge 9. Türkiye çekirdeksiz kuru üzüm tüketim miktarı [6]

Table 9. Raisin consumption values of Turkey [6]

Yıl / Year	Tüketim / Consumption (ton)
2010	43.200
2011	35.900
2012	47.133
2013	60.000
2014	55.000
2015	43.000
2016	50.000
2017	50.000

Çizelge 7. Ege Bölgesi çekirdeksiz kuru üzüm rekolte tahmin sonuçları–2016/2017 sezonu[3]

Table 7. Estimated results of raisin yield in Aegean Region–2016/2017 season [3]

Bölgeler Regions	2016–2017		
	Bağ alanı / Area (dekar)	Verim / Yield (kg/da)	Üretim / Production (ton)
Menemen	30.450	359	10.932
Kemalpaşa	28.750	300	8.625
Torbalı	7.900	300	2.370
Manisa	93500	352	32.912
Saruhanlı	90700	425	38.548
Turgutlu	77.500	395	30.613
Ahmetli	50.000	411	20.531
Gölmarmara	23.200	462	10.718
Akhisar	18.600	220	4.092
Salihli [1]	113.350	460	49.534
Alaşehir [2]	185.500	478	57.635
Sargöl [3]	87.588	497	23.963
Buldan [4]	31.700	641	4.064
Çal [5]	116500	175	14.244
Bekilli [6]	9.940	175	1.218
Denizli (Diğer) [7]	39187	400	3.135
Toplam Total	1.004.440		313.134

Not 1: Bağ alanları 2016/2017 sezonunda 2015 yılı TÜİK verilerinden alınmıştır.

Not 2: Verim miktarları dekar başına kuru üzüm verim miktarını göstermektedir. Sofralığa ürün ayrılan bölgelerde dekara verim sofralık üzüm miktarı düşüldükten sonra hesaplanmıştır.

Not 3: Kemalpaşa, Torbalı ve Denizli (Diğer) ilçelerine ait veriler ilgili İl ve İlçe Müdürlüklerinden Temin edilmiştir. [1] 2015/2016 ve 2016/2017 sezonlarında toplam çekirdeksiz üzümün %5’i yaş üzüm olarak değerlendirileceği tespit edilmiştir. [2] Toplam çekirdeksiz üzümün, 2016/2017 sezonunda %35’i yaş üzüm olarak değerlendirileceği tespit edilmiştir. [3] Toplam çekirdeksiz üzümün 2016/2017 sezonunda %45’inin yaş üzüm olarak değerlendirileceği tespit edilmiştir. [4] 2016/2017 sezonlarında toplam çekirdeksiz üzümün %80’i yaş üzüm olarak değerlendirileceği tespit edilmiştir. [5] 2016/2017 sezonlarında toplam çekirdeksiz üzümün %30’u yaş üzüm olarak değerlendirileceği tespit edilmiştir. [6] 2016/2017 sezonlarında toplam çekirdeksiz üzümün %30’u yaş üzüm olarak değerlendirileceği tespit edilmiştir. [7] Toplam çekirdeksiz üzümün 2016/2017 sezonunda %80’i yaş üzüm yaş üzüm olarak değerlendirileceği tespit edilmiştir.

Rekoltenin yüksek olduğu dönemlerde fiyat dalgalanmalarının önlenmesi ve mevcut ihracat pazarlarının korunabilmesi amacıyla kalitenin bozulduğu yıllarda kullanılmak üzere, gereken miktarda ürünün piyasadan çekilip depolanması için bir stok kurumunun oluşturulması veya bu sektörde lisanslı depoculuğun geliştirilmesi oldukça önem taşımaktadır.

Türkiye’de Kuru Üzüm Ticareti (İhracat, İthalat, Çiftçi Eline Geçen Fiyatlar)

Dünya kuru üzüm ihracatında ilk sırada yer alan Türkiye 2017 yılında 268.977 ton ihracat karşılığında 408.3 milyon \$ gelir elde etmiştir. Bir önceki yıla göre ihracat %14.6 oranında artmış olsa da değer açısından %3.58 oranında azalmıştır. En fazla çekirdeksiz kuru üzüm ihracatı gerçekleştirilen ülke Birleşik Krallık

olmuştur. Bu ülkeyi, Almanya ve Hollanda takip etmektedir.

Bir önceki yılın on iki aylık dönemi ile kıyaslandığında, Birleşik Krallığa yapılan çekirdeksiz kuru üzüm ihracatının miktarı %14.56 oranında artmasına rağmen, değerinde %5.41 oranında azalma yaşandığı görülmektedir (Çizelge 10). Almanya ve Hollanda’ya yönelik ihracatımız ise hem miktar, hem de değer bazında artmıştır [3]. Çekirdeksiz Kuru üzüm ihracatında en fazla artış yaşanan ülkeler sırasıyla Peru, Güney Afrika ve Çin Halk Cumhuriyeti olurken, azalış yaşanan ülkeler Slovakya, Cezayir ve Finlandiya’dır. Dış pazarda rekabet açısından Türkiye’yi zorlayabilecek ülke ise düşük üretim maliyetlerinden dolayı İran olarak göze çarpmaktadır.

Çizelge 10. Çekirdeksiz kuru üzüm ihracatı yaptığımız ilk 5 ülke [3]

Table 10. The first 5 countries where we export raisin (1000 tons) [3]

Ülke adı Countries	01.01.2016– 31.12.2016 Miktar / Quantity(kg)	01.01.2016– 31.12.2016 Tutar / Value (\$)	01.01.2017– 31.12.2017 Miktar / Quantity(kg)	01.01.2017– 31.12.2017 Tutar / Value (\$)	Miktar değişim Q. change %	Tutar değişim V. change %
Birleşik Krallık / UK	61.729.108	116.699.968,12	70.715.884	110.385.452,13	14.56	-5.41
Almanya / Germany	27.245.743	50.004.622,10	33.130.393	50.886.630,35	21.60	1.76
Hollanda / Holland	23.897.573	43.158.793,98	29.368.837	43.497.109,29	22.89	0.78
İtalya / Italy	19.826.099	33.100.041,66	20.641.004	30.466.110,42	4.11	-7.96
Fransa / France	15.733.573	31.027.971,46	17.754.641	27.721.729,98	12.85	-10.66
Diğer / Other	86.572.117	149.468.851	97.366.835	145.359.630	12.47	-2.75
Toplam / Total	235.004.213	423.460.248,66	268.977.594	408.316.661,74	14.46	-3.58

Çizelge 11. Çiftçi eline geçen çekirdeksiz kuru üzüm fiyatları [6]

Table 11. Export prices of table grapes (\$/ton) [6]

Yıllar Years	Cari Fiyat Current price	TÜFE Consumption index	Reel Fiyat Real price
2010	3.12	181.85	1.716
2011	3.61	200.85	1.797
2012	3.80	213.23	1.782
2013	4.75	229.01	2.074
2014	3.90	247.72	1.574
2015	6.12	269.54	2.271
2016	3.58	292.54	1.224
2017	3.80	327.41	1.160

Türkiye kuru üzüm üretiminde kendine yeterli ve dünya ticaretinde net ihracatçı bir ülke olup ithalatı yok denecek kadar azdır. Türkiye Özbekistan, Yunanistan ve ABD gibi ülkelerden yaklaşık 2.000 ton dolayında kuru üzüm ithalatı gerçekleştirmektedir. Çiftçi eline geçen reel fiyatlar Çizelge 11’de verilmiştir. 2017 yılı itibariyle reel fiyatlara bakıldığında

2010 yılının altında fiyatların oluştuğu görülmekte olup son 7 yılın en düşük seviyesindedir. 2013 ve 2015 yılında üretimin düşmesi sonucu fiyatlar artış göstermiştir. 2018 yılı Ocak ayı itibariyle çekirdeksiz kuru üzüm, İzmir Ticaret Borsasında 4.7–5.35 TL/kg fiyat aralığında işlem görmüştür.

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye kuru üzüm üretiminde kendine yeterli ve dünya ticaretinde net ihracatçı bir ülkedir. Kuru üzümde sektör açısından önemli bir konu iç tüketimin eksikliği olsa da 2015–2016 sezonunu en önemli gelişmesi 2015/7396 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’yla 04 Nisan 2015 Tarih ve 29316 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Okullara Kuru Üzüm Dağıtım Programı” olmuştur. Böylece başlatılan bu program ile sektörün arz fazlası,

arz-talep dengesi ve fiyat istikrarı sorunlarına da destek sağlanmaktadır.

Dış pazar açısından ise, Çin, İran, Şili gibi ülkelerin her yıl artan üretim rekoltesine karşılık rekabetin artacağını da göz önünde tutmak gerekmektedir. Özellikle İran ihracatta 2. sıraya yükselmiştir ve üretim maliyetleri ile fiyatları açısından Türkiye için önemli bir rakip olacağı dikkate alınmalıdır.

Kuru üzüm üretiminde artan girdi maliyetleri ve düşük ürün fiyatları üreticileri memnun etmemekte, üreticiler ürün fiyatları konusunda etkili olamamaktadır. İhracat açısından da fiyatların düştüğü gözlenmektedir. Bu konuda gerekli desteklemelerin planlanması, sektördeki üreticilerin korunması ve yatırım yapılabilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Üretimde dünya ikincisi, ihracatta ise dünya birincisi olduğumuz ve üretimin de %80–90'ını ihraç ettiğimiz kuru üzümde mevcut ve potansiyel pazarlarımızı kaybetmemek için tarımsal ilaç kalıntısı olmayan ürün elde etme konusuna dikkat edilmelidir. Bu çerçevede üreticilerin bilinçli ilaç kullanımı ile kurutma ortamlarına özen göstermeleri gerekmektedir. Kalıntıyı azaltma anlamında Biyoteknik mücadele yöntemi (Feromon Tuzağı) desteği ve yaygınlığı arttırılmalıdır. GTHB, ihracatçılar, borsalar, üreticiler ve ilaç bayilerinin eğitimi ve birlikte çalışması paydaşlar arasında etkili bir iletişimin sağlanması açısından önemlidir.

Türkiye üzüm yetiştiriciliği açısından uygun bir ekolojiye sahiptir. Ancak Türkiye'nin üzüm üretimi bakımından dünya standartlarını yakalayabildiğini söylemek güçtür. Bunun için de üretimde planlama ve amaca yönelik şekilde dünya standartlarına uygun üretimin yapılması gerekmektedir.

Bu kapsamda istenilen kalite ve standartlarda üzüm üretebilmek, üründe çeşitliliğe gidebilmek için üretim, ürün işleme ve pazarlama aşamalarındaki birtakım sorumlulukların üretici ve dışsatımcı tarafından üstlenilmesi gerekmektedir.

Tarımsal üretimde iyi tarım uygulamaları çerçevesinde izlenebilir bir üretimi sağlamaya yönelik olarak özel standartlar doğrultusunda bir üretim sistemi yaygınlaştırılmalıdır. Bu üretim şekli; ürün güvenilirliği sonucunda tüketici sağlığını koruyan, tarımın doğaya olumsuz etkisini en aza indiren, her tarımsal

uygulamanın bilinçli bir biçimde ve kayıt altına alınarak yapılmasını gerektiren bir sistemi kapsamalıdır. Gelecek yıllarda Türkiye'nin bu alandaki rekabet gücünün artırılması açısından dış alımcı ülkelerin talepleri doğrultusunda gıda güvenliğini garanti eden bu tür uygulamaların yaygınlaştırılması son derece önemlidir. Bunun yanında küresel iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı sürdürülebilir bağcılık için gerekli tedbirlerin alınması ve doğal kaynaklarımızı koruyan, çevreci, modern yetiştiricilik faaliyetlerinin uygulanması gerekmektedir.

Kuru Üzüm Sektörü ile İlgili Stratejik Bir Değerlendirme

Güçlü Yanlarımız–Fırsatlar

- Rakip ülkelere göre işgücünün ucuz olması nedeniyle üretim maliyetlerinin daha düşük olması,
- Dünya kuru üzüm pazarında söz sahibi olmamız,
- Kuru üzüm işleme ve depolama ile ilgili tesis ve yatırımların artmış olması,
- Yeterli ve nitelikli bir muhafaza ve taşımacılık potansiyeli,
- Bağcılıkla ilgili eğitim ve araştırma kurumları ile yetişmiş personelin varlığı,
- Sultani üzüm çeşidinin kalitesinin geliştirilebilir olması,
- Organik ve iyi tarım desteklemeleri,
- Yeni yatırımlar için faiz oranlarının düşmesi.

Zayıf Yanlarımız–Tehditler

- Üretim alanlarının küçük ölçekli ve dağınık olması,
- Üzüm üretiminde çevre dostu üretimin (organik üretim, iyi tarım uygulamaları vb.) ve pazarlama zincirinde izlenebilirlik sistemlerinin gelişmemesi,
- İstihdam edilen nüfusun eğitiminin düşük olması,
- Üreticilerin pazar hakkında bilgilerinin olmaması,
- Üreticilerin yatırım sermayesinin yetersiz olması,
- Dış pazarda gerek kurutmalık gerekse sofralık anlamda genel olarak Sultani Çekirdeksiz üzüm çeşidi ile yer alınması,
- Üzüm kurutmada kullanılan sergi yerlerinin konumu ve yapısı açısından hijyenik üretim için yetersizlikler,

•Bilinçsiz kimyasal kullanımından kaynaklanan kalıntı sorunu nedeniyle dış pazarlarda oluşan güvensizlik,

•Ülkemizde lisanslı depoculuk sistemine ait kanunun olmasına rağmen özellikle kuru üzüm için söz konusu sistemin halen işlerlik kazanmamış olması,

•Üretim girdi maliyetlerinin yüksekliği,

•Desteklemelerin yetersiz olması,

•AB pazarına girişte uygulanan gümrük vergileri,

•Küresel iklim değişikliğinin olumsuz etkileri,

•Kurutmalık üzümde piyasaya üretim artışı ile giren İran, Çin ve Hindistan gibi ülkelerin fiyat rekabeti,

•Fidan ve diğer çoğaltma materyalleri, budama ve aşı aletleriyle taşınabilen virüs ve virüs benzeri hastalıkların, *Agrobacterium vitis*'in neden olduğu bağ kanserinin ve özellikle gövde fungal hastalıklarının (Kav) tüm bağ bölgelerimizdeki yayılışının kontrol edilememesi,

•İzlenebilir üretimin sağlanamaması,

•Danışmanlık hizmetlerinin gelişmemesi,

•Üreticilerin depolama olanaklarının olmaması,

•Girdi fiyatlarının ürün fiyatlarından daha fazla artış eğilimi.

KAYNAKLAR

1. Ağaoğlu, Y.S., 1999. Bilimsel ve Uygulamalı Bağcılık (Asma Biyolojisi). Kavaklıdere Eğitim Yayınları, Ankara, 2(1):205.
2. Çelik, H., 2013. Türkiye Bağcılığında Üretim Hedefleri. (<http://www.hasancelik.web.tr/yayinlar/122.pdf>) (Erişim Tarihi: 30.11.2017)
3. EİB, 2017. Ege Kuru Meyve ve Mamulleri İhracatçıları Birliği. (<http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari.html>) (Erişim Tarihi: 06.01.2018).
4. FAOSTAT, 2014. Food and Agriculture Organization of the United Nations Statistics Division. (<http://www.fao.org/faostat/en/#data/qc>) (Erişim Tarihi: 01.11.2017).
5. Hoffmann, K.M., 1970. Weinkunde in Stichworten. Verlag Ferdinand Hirt., Hamburg.
6. İTB, 2017. İzmir Ticaret Borsası, Çeşitli Yıllar. (<http://itb.org.tr/raporlar>) (Erişim Tarihi: 06.01.2018).
7. Kısımalı, İ., 1995. Genel Bağcılık. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notları, Teksir: 42/2:94.
8. Oraman, M.N., 1959. Yeni Bağcılık. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No:78, 293s.
9. Oraman, M.N., 1972. Bağcılık Tekniği 2. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No:470.
10. Soltekin, O., Y. Savaş, E.T. Özcan ve E. Kacar, 2017. Termoterapi Uygulamasının Tüplü Aşılı Asma Fidanı Üretiminde Fidan Randıman ve Kalitesi Üzerine Etkileri. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi 4(1):30–39.
11. Söylemezoğlu, G., B. Kunter, M. Akkurt, M. Sağlam, A. Ünal, S. Buzrul ve H. Tahmaz, 2015. Bağcılığın Geliştirilmesi Yöntemleri ve Üretim Hedefleri. Türkiye Ziraat Mühendisliği 8. Teknik Kongresi, Bildiriler Kitabı s:606–629.
12. TÜİK, 2017. Türkiye İstatistik Kurumu. (<https://biruni.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.el.zul>) (Erişim Tarihi: 15.01.2018).
13. USDA, 2017. United States Department of Agriculture. Fresh Deciduous Fruit: World Markets and Trade. (<https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/fruit.pdf>) (Erişim Tarihi: 15.01.2018).